

Gemeentebreed

Sprekende beelden

H.J.C.C.J. Wilschut

Sprekende beelden. Daaraan zijn gereformeerde kerkmensen niet gewend. Ze kennen uit de Heidelbergse Catechismus de stomme beelden. Dat zijn beelden die geen stom woord zeggen. Ze kunnen de prediking van het evangelie niet vervangen. We moeten niet wijzer zijn dan God, die zijn christenen niet door stomme beelden, maar door de levende verkondiging van zijn Woord wil laten onderwijzen (antw. 98 HC).

Tweede gebod

Het bovengeciteerde antwoord uit de Catechismus staat in het kader van onderwijs over het tweede gebod van de Tien Geboden. Gods volk zal er geen beelden van God op nahouden. Bij het dienen van de God van Israël komt het niet aan op het zien, maar op het horen (Deut. 4)!

Het tweede gebod brengt ons in de sfeer van de liturgie. Je hebt het over buigen en dienen. Probeer God niet te vangen in een godenbeeld, waarvoor je je neerbuigt. Zo'n beeld krijgt een eigen zelfstandigheid, naast en zelfs tegenover de Here: een vorm van afgoderij! Bij de (ere)dienst voor God zullen beelden achterwege blijven, die machteloze brokken steen of hout. Ze hebben ogen, maar zien niets. Ze hebben een mond, maar zeggen niets. Stomme beelden, net wat de Catechismus zegt.

Eredienst houden voor God begint dan ook met luisteren naar de stém van God. Hóór, Israël! De Here is niet kenbaar en vindbaar in het beeld. Maar in zijn naam. In zijn woord roept Hij zijn naam over ons uit en onthult Hij ons wie Hij is. Zo afkerig als Gods volk zal zijn van beelden, zo zuinig zal het wezen op zijn naam (derde gebod)!

De weg van de Geest

De weg van de Geest naar een mensenhart is de weg van Woord en prediking. Nabij u is het Woord. En in het Woord is God zelf nabij. Het evangelie en de prediking van het evangelie zijn de levende spraak van de levendmakende Geest. Joden en heidenen moeten het hebben van het geloof in Christus. De Geest schenkt het in de weg van horen naar het evangelie.

Wonderlijk, die weg van de Geest. Het gaat om een boodschap die haaks staat op menselijke verwachtingen en ideeën. De Christus van het kruis wordt verkondigd als de kracht en de wijsheid van God. Daar past de weg die de Geest kiest om deze boodschap aan de man te brengen, precies bij. Een weg zonder toeters en bellen. Niets om je aan te vergapen. Kwetsbare mensen brengen een aanvechtbare boodschap in een naar mensenmaatstaf weinig aantrekkelijke vorm van een sobere preek. Alle uiterlijk vertoon ontbreekt. Hóór, kerk van God! Daar moet je het mee doen. Daar kún je het ook mee doen. Daarmee wordt de Geest harde mensenharten te sterk. De kruisweg van de prediking onthult de overmacht van de Geest. Hij komt niet met bij mensen indrukwekkende vormen. Anders zou je nog kunnen zeggen: Wiedes dat mensen daarvoor plat gaan! Maar nu de Geest de weg van de prediking kiest, is het zonneklaar. Geloof berust niet op menselijke wijsheid of menselijk vertoon. Het is alleen te verklaren uit de kracht van God.

Verwachting

Daarom mag je hoge verwachtingen hebben van het Woord en de prediking van het Woord. Ze zijn onvervangbaar. Daarom ook: geen beelden in de kerk als 'boeken der leken'. Alleen al dat spreken over 'leken' in vr. 98 HC spreekt boekdelen. Je bent in het klimaat van een rooms-katholieke kerk in ontwikkeling, waar tegenover de geestelijke stand (de clerus) het gewone kerkvolk staat (de leken). Alsof we niet állen in de kerk een heilig priesterschap voor God vormen. Maar goed. Een bisschop in Marseille had in grote voortvarendheid in zijn bisdom de beelden uit de kerken laten verwijderen. Paus Gregorius (gestorven in 604) was er weinig gelukkig mee. Laat ze maar staan, was zijn advies. Natuurlijk, je moet zulke beelden niet aanbidden. Maar als 'boeken der leken' hebben ze hun waarde. Het onwetende volk dat de Bijbel niet kent, krijgt er een stuk aanschouwelijk onderwijs door.

Nee, zegt onze Catechismus. Het oude gebod en de oude les gelden nog steeds, ook in de gemeente van het nieuwe verbond. Wij moeten niet wijzer zijn dan God, die zijn christenen niet door stomme beelden wil laten onderwijzen. Heb respect voor de weg van God: de levende verkondiging van zijn Woord. Waarin zijn stem klinkt, die harten stukbreekt voor Hem. Heb er maar grote verwachting van. Het Woord van de Geest moet het doen. De Geest van het Woord zal het doen. Overeenkomstig het welbehagen van God.

Communicatievormen

In de moderne liturgiewetenschap wordt naast de vorm van de mondelinge prediking gewezen op andere communicatievormen, zoals drama, dans en beweging. Dans zou een choreografische verbeelding van een verhaal zijn, die een actieve kijkhouding vereist. Ook drama - toneelspel - kan een dienstbare vorm van communicatie zijn: bibliodrama. Wie er breder over wil lezen, kan ervoor terecht in Paul Oskamp/Niek Schuman (red), *De weg van de liturgie. Tradities, achtergronden, praktijk* (Zoetermeer 1998), p. 383v.

Ook in evangelicale kring zie je dergelijke vormen geaccepteerd worden. Zoals je tegenwoordig eveneens jeugdkerken hebt met een apart dansteam. 'Sacred dance' (= heilige dans) lijkt niet langer een probleem. Langs dit soort kanalen zie je deze alternatieve vormen ook de gereformeerde kring binnendruppelen. Met name vormen als drama en mime (het woordeloos gebarenspeel) worden soms beschouwd als bruikbare instrumenten om het evangelie over te dragen.

Dat verbaast. Dans en drama waren er ook in de tijd van Paulus en de andere apostelen. En toch passeerde de Heilige Geest die als middelen om de boodschap van het evangelie over te dragen en een plek te geven in mensenharten. Dan moeten ook wij maar niet wijzer zijn dan onze God. Die deze expressiemiddelen - hoe aantrekkelijk ook naar mensenmaatstaf - voorbijging. En die zijn christenen nog steeds door de levende verkondiging van zijn Woord wil laten onderwijzen. Daar hoeven wij Hem met onze uitbundiger expressievormen echt niet bij te helpen. Ook in de herschepping heeft de God van de schepping aan zijn woord genoeg om tot leven te roepen.

Illustratie

Daarmee is niet gezegd dat Woord en prediking niet ondersteund mogen worden door zichtbare illustraties. Om te beginnen doet de Here dat zelf in de sacramenten van doop en

avondmaal. Die zijn allereerst *tekens*: ze illustreren op symbolische manier wat de kern van het evangelie is. Bij het sacrament speelt het visuele element dus wel degelijk.

Tegelijk merk je welke plaats en functie het plaatje heeft. Het Woord gaat voorop. Het sacrament leeft van het Woord. Pas dan wordt het een sprekend beeld. Als je kijkt na eerst gehoord te hebben. Vandaar dat in de gereformeerde traditie aan de bediening van het sacrament een verklarend formulier voorafgaat. Mede om leeg ritualisme of nog erger af te schermen.

Met een zichtbare ondersteuning van Woord en prediking is dus weinig mis. Je treft in de Schrift er meer voorbeelden van. Denkt u aan de profeet Ezechiël, met de diverse zinnebeeldige handelingen die de Here hem voorschreef. Visualisering is bepaald geen vies woord. Tegen stomme beelden kun je bezwaar hebben. Tegen beelden die spreken door het Woord, niet.

Alleen zal steeds duidelijk moeten zijn: die visualisering kan het Woord en de prediking ervan niet vervangen. Je moet het ook niet van de visualisering verwachten. Alsof wij het evangelie aantrekkelijk moeten maken. Illustratie kan zinvol zijn. Maar er gaat iets mis wanneer het illustratiemateriaal een groter blikvanger wordt dan het Woord. De dominee kan beter zijn tijd besteden aan een grondige voorbereiding van z'n preek dan aan het uitzoeken van welk voorwerp hij nu weer eens naar de preekstoel zal meenemen...

Vaak wordt gewezen op het belang van de kinderen in de kerk. Terecht. Alleen is kindvriendelijk wat anders dan kinderachtig. Ooit hoorde ik een christelijke gereformeerde collega aan de gemeente - de kinderen voorop - de werking van een bril uitleggen. Volgens mij voelden zelfs de kinderen zich toen niet meer serieus genomen.

Beamer

In dat kader vraag ik uw aandacht voor de beamer. Steeds meer gereformeerde kerken maken er gebruik van. Principieel is daar niks mis mee. Over de praktijk van het gebruik ervan is discussie mogelijk. Hoe maken we er een verantwoord gebruik van in een liturgisch kader?

Hierbij geef ik een aantal overwegingen, die uiteraard voor discussie vatbaar zijn:

- Allereerst vraag ik aandacht voor het esthetisch aspect. Je merkt dat het doorsnee gereformeerd kerkgebouw en liturgisch centrum niet echt berekend zijn op gelegenheid tot projectie. Soms wordt het liturgisch centrum regelrecht ontsierd door zeer dominante projectieschermen. Hier valt nog een wereld te winnen.
- De beamer biedt goede hand- en spandiensten in een tijd waarin de liedbundel nog in ontwikkeling is en er gewerkt moet worden met een dubbele nummering van liederen in het Gereformeerd Kerkboek. Al blijft het voor een voorganger wennen met een gemeente tegenover je, die met de blik op oneindig staat te zingen. Willen de kerken er wel rekening mee houden, dat aan het projecteren van bepaalde liederen het prijskaartje van de auteursrechten hangt? Er zijn kerken die met opzet de te lezen schriftgedeelten niet projecteren. En dat met een respectabele reden. Laten de mensen alsjeblieft de weg blijven weten in hun bijbeltje!
- Tijdens de prediking is het mogelijk om de gang van het betoog schematisch weer te geven. Daar is iets voor te zeggen. Voor sommigen zal het makkelijker zijn om de gang van het betoog te volgen. Toch is er ook iets tegen. Prediking is geen college op een

universiteit, maar wil aanspraak zijn, waarbij de prediker namens de Here appelleert op het hart. Vanuit de aard van de prediking zou hierover m.i. dieper nagedacht moeten worden. Volgens ds. Ron van der Spoel van 'Passie voor preken' zou de preek in combinatie met een gelikte presentatie op de beamer al op zijn retour zijn. Wat de GKv betreft waag ik dat te betwijfelen.

- In menige kerk wordt tijdens de collecte een presentatie gegeven, bijvoorbeeld over Eleos of iets dergelijks. Ook hier zou ik de vraag willen stellen of dit nu werkelijk past in het liturgisch kader van de ontmoeting tussen de Here en zijn volk. Moet dergelijke informatie nu echt in een kerkdienst gegeven worden? Ik stel het als een open vraag.
- Het projecteren van cartoons tijdens de collecte (zoals ik meemaakte tijdens een preekbeurt), ter afwisseling van allerlei mededelingen, lijkt mij een station te ver. Liturgisch besef is ook besef hebben van de heiligheid van de ontmoeting tussen de Here en zijn volk. Met bijbehorende kerkstijl.
- Laat mij eindigen met een wens. Als er nu toch een beamer in de kerk aanwezig is, waarom worden de mededelingen van de kerkenraad dan niet voorafgaand aan de dienst geprojecteerd? Dat scheelt voor alle betrokkenen. Dan kan de kerkdienst meteen beginnen met votum en zegengroet. Zonder de hinderlijke barrière van allerlei mededelingen. Zaken van persoonlijke aard kunnen dan voorafgaand aan het voorbedegebed een plaats krijgen.